

4. Хаврук І. А. Референдум 17 березня 1991 року в Україні // Грані. — 2011. — № 3 (77) травень-червень. — С.41-45
5. Тертишник В. М. Референдум у забезпеченні верховенства права // Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку. Київ: Логос, 2010. — С.263-265
6. «Референдум как инструмент узурпации власти»// Українська правда» Ярина Журба //www.pravda.com.ua/articles/2012/11/28/6978365/

Семко Марина,

фахівець I категорії відділу організації та координації освітнього процесу НАВС
Науковий керівник: доцент кафедри конституційного права та прав людини НАВС, к.ю.н. **Кулик Тетяна**

СВОБОДА ВИРАЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ: ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ЇЇ ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ

Відповідно до статті 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Європейська конвенція, Конвенція) зміст «Свободи вираження поглядів» полягає в тому, що кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів. Ця стаття не перешкоджає державам вимагати ліцензування діяльності радіомовних, телевізійних або кінематографічних підприємств [2, с. 132]

Конвенція також, визначає умови, за яких можливе встановлення обмежень цього права. Так, здійснення свободи вираження поглядів, оскільки воно пов'язане з обов'язками і відповідальністю, може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі, для захисту репутації чи прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету і безсторонності суду.

Значна кількість рішень Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) у справах про порушення ст. 10 Європейської конвенції, (яка, згідно практики суду, стосується не лише права на свободу вираження поглядів, але й захищає право на доступ до інформації), сформували норми, які є джерелом права в Україні, а відтак, повинні імплементуватися в національну правову систему.

Свобода вираження поглядів являє собою одну з важливих засад демократичного суспільства та одну з базових умов його прогресу та самореалізації кожного. Предмет пункту другого статті 10 застосовується не тільки до «інформації» чи «ідей», які були отримані зі згоди чи розглядаються як необразливі чи як малозначущі, але й до тих, які можуть ображати, шокувати чи непокоїти. Такими є вимоги плюралізму, толерантності та відкритості

думок, без чого неможливе «демократичне суспільство». Як передбачено в статті 10, ця свобода має винятки, які, проте, повинні чітко тлумачитись, та потреба в таких обмеженнях має бути переконливо встановлена [1, с. 230].

Преса відіграє істотну роль у демократичному суспільстві. І хоча вона не може переступати певні межі, зокрема, щодо репутації, прав інших осіб і необхідності запобігання розголошенню конфіденційної інформації, тим не менш, її обов'язком є передавати у спосіб, сумісний із її обов'язками та відповідальністю, інформацію та ідеї з усіх питань суспільного інтересу, включно з тими, що стосуються правосуддя. Не тільки на неї покладається завдання передавати таку інформацію та ідеї; громадськість також має право їх отримувати. Стаття 10 захищає не лише суть висвітлених ідей та інформації, але також і форму, в якій вони надаються. Журналістська свобода також включає можливість перебільшень або навіть провокацій [3, с. 98]

Основою свободи вираження поглядів є погляди людини як невід'ємний елемент її свідомості, зокрема світогляду. Погляди взаємодіють, перебувають у зв'язку з усіма іншими елементами свідомості – вірою, думками, переконаннями, уявленнями тощо. Погляди людини становлять одну з основних форм сучасного пізнання і спілкування у всіх сферах суспільного життя, у тому числі державно-правовій.

В Конституції України закріплено тільки способи (усний, письмовий та ін.) збирання, зберігання, використання та поширення інформації (ч. 2 ст. 34), а форм, способів вираження поглядів (ч. 1 ст. 34) не конкретизовано. З огляду на це, запропоновано в Основному Законі України. Можна погодитися із С. Холдаром, про те, що кожен має право на свободу вираження поглядів (а також їх формування) у будь-якій формі та в будь-який спосіб за допомогою ЗМІ, які є найефективнішим способом реалізації свободи вираження поглядів, суб'єкти можуть: виражати свої погляди та погляди інших учасників суспільства; знаходити, отримувати інформацію про погляди різних суб'єктів; формувати свої погляди; впливати на формування поглядів членів суспільства; змінювати свої погляди; відмовлятися від своїх поглядів, спростовувати їх тощо [4, с. 7]

Основні проблеми у сфері реалізації свободи вираження поглядів за допомогою друкованих ЗМІ в Україні: зменшення кількості друкованих ЗМІ; недостатня кількість та обсяг випуску їх українською мовою та офіційними мовами Європейського Союзу; наявність дозвільної системи реєстрації друкованих ЗМІ; неефективні механізми їх роздержавлення; неефективні правові механізми визначення реальних їхніх власників; недостатній рівень дотримання професійних журналістських стандартів ЗМІ, особливості стандартів достовірності, відокремлення фактів від коментарів.

Позитивні тенденції у сфері правового забезпечення реалізації свободи вираження поглядів за допомогою аудіовізуальних ЗМІ в Україні (підтримка, розвиток національного аудіовізуального продукту; зменшення кількості державних телерадіоорганізацій та суб'єктів інформаційної діяльності; впровадження цифрового телебачення на більшості території України).

Свободу вираження поглядів людини класифіковано на такі види: 1) залежно від форм свідомості – свобода вираження релігійних, правових,

політичних та інших поглядів людини; 2) залежно від змісту поглядів – свобода вираження поглядів-припущень та свобода вираження поглядів-оцінок; 3) залежно від форм зовнішнього вираження поглядів – свобода вираження поглядів у різних формах: вербальній (усній, письмовій, друкованій), невербальній та комбінованій (поєднання вербальної та невербальної); 4) залежно від того, наскільки правильно відображають об'єктивну дійсність погляди людини – свобода вираження істинних поглядів та свобода вираження хибних поглядів[5, с. 199].

Отже, ЄСПЛ розробив достатньо різноманітну практику вирішення спорів, щодо порушення права на свободу вираження поглядів, щодо її застосування в Україні, в більшій мірі воно залежить від професіоналізму суддів та інших професійних учасників судових процесів, оскільки юридичний механізм імплементації наявний.

Список використаних джерел

1. Бедь В. В. Рецензія на монографію Л. В. Ярмол «Свобода вираження поглядів та проблеми юридичного забезпечення її реалізації в Україні (теоретико-правове дослідження)». Порівняльно-аналітичне право: електр. наук. фах. вид. 2018. № 1. С. 380.
2. Права людини й оновлення Конституції України: колективна монографія. Праці лабораторії дослідження теоретичних проблем прав людини юрид.ф-ту ЛНУ ім. І. Франка / кол. авт.: частина І: П. М. Рабінович (передмова, гл. 6), О. Панкевич С. О. Верланов, В. В. Гончаров, Л. В. Ярмол та ін. Львів: Малий вид. центр юрид. ф-ту ЛНУ ім. І. Франка, 2011. Вип. 5. 184 с.
3. Права людини: соціально-антропологічний вимір: колективна монографія. Праці Львівської лабораторії прав людини і громадянина НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування Академії правових наук України. Сер. І: Дослідження та реферати / редкол.: П. М. Рабінович (голов. ред.) Д. А. Гудима, Т. І. Пашук, Л. В. Ярмол та ін. Львів: Світ, 2006. Вип. 13. 280 с.
4. Холдар С. Регулювання засобів масової інформації і вільна преса у демократичному суспільстві / С. Холдар // Політичні права і свободи у демократичному суспільстві (досвід країн Європейського Союзу): зб. матеріалів круглого столу головних редакторів мас-медіа України. 6 квітня 2000 року / [Гол. ред. А. В. Денисенко]. – К.: ІВЦ «Планета», 2000. – С. 7–9.
5. Каплій О. В. Конституційно-правові засади організації та діяльності засобів масової інформації в Україні: дис.... канд. юрид. наук: 12.00.02 – конституційне право, муніципальне право / Національний університет «Одеська юридична академія» / О. В. Каплій. – Одеса, 2014. – 235 с.